

dalje trebati u ovolikom sadašnjem broju). Država dakako može tražiti, da zgrade privatnih konfesijonalnih škola moraju odgovarati higijenskim propisima, te da se u njima podučava i državna povijest.

6. »Zar i vojnička škola mora biti konfesijonalna i privatna?« — To ne, jer je država u prvom redu pozvana, da se pobrine za nužne stručnjake tih škola. Pri toj školi dakako ne smije biti isključena vjerska obuka, barem u običnom obliku. No možda će jednom nadoći vrijeme, kada će i vojničke škole doći u privatne ruke, kako su sada i mnoga sveučilišta.

7. »Onda će i komuniste ili boljševici osnovati svoje škole i država će ih morati plaćati kao i konfesijonalne privatne«. — Nitko pametan ne će zagovarati »zlorabu« roditelja, osobito ne onda, ako je ta protiv opstanka države. U Nizozemskoj pak komuniste nemaju kao ni liberalci nijedne svoje škole, jer su zadovoljni sa sadašnjom javnom državnom školom.

U Elzaciji i Lotaringiji su katolici za njemačke vlade imali konfesijonalne škole s pravom javnosti i država ih je uzdržavala. No kako dođoše pod Francusku, htjedoše protukatolički političari da tim školama oduzmu konfesijonalno obilježje i učine ih bezvjerskim u teoriji, a u praksi protivvjerskim. I katolici? Ustadoše poput flandrijskog lava na obranu roditeljskog prava.

Što radimo mi katolici u SHS?

Protukršćansko je javno mnijenje oslabilo katoličku svijest i držimo, da su državne škole s dva sata vjeronauka u sednici dovoljne i čak — ideal. Kada ćemo se osvijestiti i zatražiti od države, neka priznade našim privatnim školama pravo javnosti i pravo na državno uzdržavanje škole i učitelja u razmjeru prema broju katolika?

Brzo će kucnuti dvanaesti sat.

A.

Životna snaga katoličke Crkve.

Lijepo li su zelene šume po visokim gorama i travnate livade po širokim ravnicama! Lijepi li su cvjetni nasadi po gradskim parkovima! I divan je cvijet na suncokretu i svaki i na najsitnijoj travi. Nema slikara ni književnika koji bi to vjerno prikazao svojom umjetnošću. I mnoštvo i raznovrsnost bilinâ zapanji naš um. To bilje raste, širi se, cvjeta i nosi rod svoj. Suho je drvo negacija svega toga.

I psalmista je promatrao ovu pojavu u prirodi, pa je prisposodio dušu pravedničku »drvu usadenu kraj potoka, koje rod svoj donosi u svoje vrijeme i kojemu list ne vene« (Ps. 1, 3). Slično veli i Jeremija, da će takova duša biti »kao drvo usadeno kraj vode i koje uz potok pušta žile svoje; koje se ne treba bojati, kada dođe pripeka; njegov se list zeleni i sušne godine ne brine se i ne prestaje radati rod« (17, 8).

Ne možemo li i Crkvu usporediti sa živim stablom? To je Krist već i učinio, kada je o njoj kazao, da je slična zrnu gorušičnom, »koje je istina najmanje od sviju sjemena, ali kad uzraste, veće je od svega povrća i bude drvo da ptice nebeske dolaze i sjedaju na njegovim granama« (Mat. 13, 32).

A što opažamo kod živog drveta? Ono raste, ima lišće i grane, nosi svoj plod. To je evolucija. Dapače nigdje u prirodi nema živućeg bića bez evolucije, te gdje je evolucija, tu je život. Obratno također vrijedi: gdje nema evolucije, tu je smrt, jer u mrtvom biću nema života. Usahlo drvo ne raste, ne zeleni se, niti rodi novim plodom, premda mogu još i dalje da strše u vis osušene gole grane. U usahlom stablu nema više životnog principa.

I katolička je Crkva podvrgnuta ovom zakonu života. Ona je živo biće, živi organizam, pa zato u nadnaravnom redu i poznaje životnu evoluciju.

No zdrava evolucija u životnom biću uključuje dva elementa: *konservativni* i *aktivno-napredni*. Gdje jedno falj, tu nema zdravlja i takovo stanje vodi k smrti. Bez ovih dakle dvaju elemenata nema ni života ni snage, pa bi bez njih i Crkva katolička smalaksala i uvela.

I.

Protestant je Ch. Sheldon napisao u »Atlantic Monthly« (1922): »Tri su stvari, koje su učinile katoličku Crkvu velevlašću u povijesti. To su: njezino *jedinstvo*, njezina *dogma* i njezina *ispovijed*«. To je istinito. No to vrijedi i o čitavom životu Crkve. Odaberimo i promotrimo samo *tri pojave* tog života višeg reda i to obzirom na *dogme*, *čudorednu reformu* i *papinstvo*. Tu se najjače očituje crkvena životna jakost.

1. Dogme! Što su *dogme*? Jesu istine, koje je Bog objavio i nadvisuju naš ograničeni um, a o njima ipak znademo, da su od Boga i da nijesu protiv našeg razuma. Takove nadnaravne istine možemo sve to više i bolje upoznavati kao i naravne. U spoznaji je dakle moguća evolucija, a i bez nje bi znanost brzo zakržljala. U novije se doba i protestanti približavaju katolicima u tvrdnji, da su i dogme i hijerarhija postojale u drugom vijeku, a tek znanje o njima da je raslo i postajalo bistrije. Tako je i prva Crkva vjerovala n. pr. u Bezgrješno Začeće*), a ipak je tekar g. 1854. Pio IX. proglasio kao »izričiti«

*) Za prvih vijekova nije nitko nijekao ovu dogmu, a u 5. vijeku ističe se dogma o općenitosti istočnog grijeha i potrebi spasenja (proti pelagijanizmu). Istočnjaci promatraju Marijino začeće prema analogiji začeća Kristova; dočim zapadnjaci naglasuju razliku između tih začeća i sličnost začeća Marijina kao kod drugih ljudi. Da su zapadni teolozi poznavali nauku istočnjaka, ne bi se bili neki u 12. vijeku protivili uvedenju svetkovine Bezgr. Začeća Marijina. U doba se sv. Bernarda javlja raspra, kako i u kojem času

članak naše vjere. Povijest nam ove dogme pokazuje, kako je prije sva Crkva vjerovala »implicitē«, a iza spomenute godine »explicitē«. Slično je s naukom o papinoj nepogriješivosti itd. Tu je zanimivo, kako o svakoj od tih dogmi raspravljaju prvi sv. oci oprezno i onda sve jače i očevidnije; poučno je i ono, što vele pojedini sabori, crkveni pisci i teolozi. No sve te rasprave ili odluke vodi živo organski biće papa. On čuva, da Crkva ne zastrani, nego da vazda uči točnu i pravu vjeru. On to postizava auktoritativno i nepogriješivo, upravo kako i svom evolucijom i djelatnošću grana i lišća i debla u stablu odlučuje i ravna nutarnji princip vitalnosti. Kad promatramo ma koju dogmu u katol. Crkvi, svagda ćemo naći, da je slična sjemenu koje u sebi ima kao u začetku svu stalnu evoluciju, dok ne nadodu vremena, da dotičnu dogmu proglasi »izričitim« člankom vjere papa ili od njega potvrđena odluka crkvenog sabora.

Katolička Crkva poznaje evoluciju dogmi, ali jednakom pažnjom čuva ona i *konservativni element* u toj nauci i to ne samo u oznakama pojedine dogme nego i gledom na pojam sadržan u tim oznakama. To je lijepo prikazao u 5. vijeku Vincencije Lirinenski: »Zar u Crkvi nema nikakva napretka u vjeri? Ima zaista i to veliki napredak. Ali ipak takav je napredak, pravi napredak vjere, a ne promjena.. Neka dakle raste i u velike napreduje razumijevanje, znanje, mudrost, kako pojedinaca, tako svih; kako jednog čovjeka, tako cijele Crkve, svake dobe i vijeka, ali na svoj način t. j. u istoj dogmi, istom smislu i istoj misli«. (Commonitor c. 23.). Stari je bio poklik: »Nil innovetur« (Neka se ne uvede ništa nova). Zato je crkva vazda pitala pri pojavi novih hereza: Što su vjerovali prvi kršćani, prva Crkva? I tako je ona vazda odbijala od sebe svaku nauku, koja se protivila njezinoj; upravo tako, kako živo stablo ne miruje, dokle iz sebe nekako ne izbaci ili barem kako ne otudi zabiti čavao. Na mucu se poznaju junaci, a životna snaga živućeg bića u reakciji protiv heterogenog elementa. Dvije takove jače kušnje prošla je kat. Crkva: za Lutera i u naše doba. O prvoj dobi piše Ruville: »Bijahu strašna vremena, što su ih prouzrokovali novotari bezobzirnim svojim postupkom. Nasiljima se odgovaralo nasiljima, koja se ni na jednoj strani ne dadu ispričati, a dadu se protumačiti jedino surovošću i neotesanošću tadanjeg čovječanstva. No ipak izade katolička Crkva iz tog vrtloga puna životne snage. Što je izgubila na opsegu, to je dobila u unutarnjoj čvrstoći. Njezina je naučna zgrada oštro izražena. Težnji za novotarijom, koja uvukavši se i u najveće crkvene krugove, djelovaše rastvorno i idaše na ruku revoluciji, biše zakračunjena vrata tridentskom ispovijedu vjere. Papinstvo je sad bilo većma no ikad priznato središtem i upravnom crkvenom vlasti«. (Natrag k svetoj Crkvi, str. 66). —

je posvećena duša bl.Dj.Sv.Bonav. i sv. Toma govore o tome.No tekak je Duns Scotus dao jači poriv k daljnom točnijem tumačenju. O toj evoluciji je zanimivo djelo o. Passaglia »De immac. conceptu« (1855).

I naše doba? Opet je počeo val neopoganstva udarati o Crkvu, val liberalne znanosti i etike. O tome bilježi spomenuti povjesničar: »Crkva nije marila trti glave za nastojanje znanosti. Ona je bila potpuno uvjerena o svojem božanskom podrijetlu i o istinitosti svojih temelja. Ona je znala, da njezine nauke i uredbe nijesu nastale iz pohlepe svećenstva za vladom, nego na zapovijedi Kristove i po nadahnuću Duha svetoga i da se uvijek čuvao najveći sklad s prošlosti. Ona je znala, da su čudesa najvišeg reda pratila povijest njezina postanka, da se čudesa još uvijek u njoj i po njoj događaju. Lažno, nedostojno istraživanje moralo se na koncu takovim i pokazati, a pravo istraživanje nije moglo istini ništa naškoditi. Ono je moglo doduše mnoge nuzgredne povjesne činjenice, nauke i mnijenja preinačiti i poboljšati, ali glavnu stvar, priznani i stalni naučni sustav ostao je od toga netaknut, dapače se morao sve dalje potvrđivati . . . Crkvena je vlast morala poduzeti junačke korake proti struji neprijatnoj auktoritetu i vjeri, proti struji, koja je onamo od francuske revolucije strujila po kulturnim narodima. A za takav je spasonosni čin bio sposoban samo nasljednik Petrov, nosilac božanskih obećanja. Pećina je Crkve morala opet izaći na vidjelo. Još godine 1854. pokazao je Pijo IX. svoj snažni duh, kad je po svom osvjedočenju proglasio dogmu o bezgrješnom začecu Marijinu. U enciklici i u silabu od g. 1864. očitovao je jasnim riječima, što misli o cijelom novom smjeru vremena i o njegovim naukama. No glavni udarac pade na vatikanskom saboru od g. 1869.—1870., kad je papina neprevrtljivost postala dogmom« (str. 72.). »Kršćanstvo, da ne rečem cijeli svijet, duguje uz Isusa Krista njegovim namjesnicima na zemlji (papama) najveću hvalu, što su ostali pećina, na kojoj je počivala Crkva, a ne samo ona, nego i svaka kršćanska zajednica, koja se od nje ocijepila« (str. 80.). Tako od punine životne snage katoličke Crkve upogled vjere crpe i skizmatici i heretici još i danas.

A koju li jakost ne pokazuje ta snaga *unutar* katoličke Crkve! Dogme nam iz daleka često sličje vrhuncima visokih gora, koje u vis strše i nijesu pristupačni ljudskoj nozi; čine se da su bez života i samo pokriti vječnim snijegom. No da nema visokih gora i njihovih vrhunaca, ne bismo imali toliko i tako obilnih rijeka, koje dolinama sveđer unose bujni život i plodovitost. Po dogmama oživljuje naša vjera, pjesništvo, kiparstvo i graditeljstvo, glazba i svako umijeće, filozofija i teologija, prava znanost. Gdje su divne kreposti, junački stepeni čudoređa, svetost, na koje potiču vjernike katoličke dogme? »Od punine Kristove svi mi primismo« (Iv. 1, 16).

Uz dogme poznaje katolička Crkva i svoju *skolastičku filozofiju*. Njezin je temelj zdrav razum i opažanje, pa zato i potječe od početka roda ljudskoga. Zapravo znanstvenu obradbu bilježi od Platona i Aristotela, te sv. Otaca i crkvenih pisaca prvih vijekova. Prvi sistematični filoz. rad počinje u 8. vijeku posl. Kr., da procvijeta u 13. vijeku; u 14. i 15. vijeku nešto jenja, u 16. se preporuča. Jači se pokret

javi u 19. vijeku prema novim potrebama. Tada šire neoskolastiku Liberatore (umro 1892), Sanseverino (umro 1865), Taparelli (umro 1862), Tongiorgi (umro 1865), Cornoldi (umro 1892), Zigliara umro 1893), Kleutgen (umro 1883), Stöckl (umro 1895), Schiffini, Pesch, Cathrein, Gutberlet, Willmann. U 20. vijeku je taj pokret još jači i u tome se ističu Geysler, Fröbes, Bessner, Commer, Mercier, Gemelli, de Wulf, Klimke, Michelitsch, Sertillanges, Grabmann i t. d. Svaki jači narod imade i svoje neoskolastične časopise. Neoskolastika je ugledna filozofija, te je danas i ateistični filozofi ne ignoriraju kako su to činili stariji Kantiste. Tude leži silno blago načela i riješenih pitanja, pa o njoj raspravljaju i savremeni duhovi. Ova se filozofija razvila u sjeni svetišta i stupa paralelno s Crkvom, i ako samostalno. Doslje nije ni jedna konfesija ili crkva imala što takova; nijedna ne može da se ponosi sa svojom »vječnom filozofijom« (philosophia perennis). Protestantizam je bio pokušao (i ako ne službeno), da se spoji s Kantizmom. Ali to združenje nije urodilo životom, jer »put njegov vodi konačno u smrt« (Prov. 14, 12).

2. U živom stablu se nadalje očituje moć životne snage u tome, da cijelo stablo i istrošene celule obnavlja. To ima i katolička Crkva u čudorednom pogledu. Postoji ipak razlika, jer stablo poznaje tu reformu samo kroz stalan broj godina i onda starost i smrt prevlada, dočim je Crkvena reforma vječna, kako će i sama trajati do konca svijeta.

Kako se javlja *čudoredna reforma*? Kada je potrebna? Ona je vazda potrebna, kad ljudski elemenat u kršćaninu zbaci sa sebe božanski ili ne hajje za njim i zapriječi njegov upliv. Tada u čovjeku prevlada životinjski dio, t. j. »životinjski čovjek ne razumije što je od Duha Božjega« (1 Kor. 2, 14). To se javlja na dva načina: nehaj i nečudorednost zahvati mase ili pojedince. Za oboje ima katolička Crkva sredstava, kojima će to popraviti.

U prvom do trećega vijeka obraćala je Crkva pogane i ako ju je progonila rimska vlast. Kakove li je poteškoće morala da svlada! I svladala ih je sama, ne oružjem ili popuštanjem ljudskim strastima, nego samozatajom. Tu je učinak zamjeren. Za svako obraćenje iz poganskog nečudoreda treba izvanrednog junaštva, rekao bih čudo. Od IV.—VI. vijeka ulaze u Crkvu barbarski narodi. Kakove su čudoredne pojmove oni imali! I ove je kao i one prve i sama vjera navodila na nemoral. I tu je Crkva pokazala, da u njoj struji moć nadnaravnog života. Dok su i najveći umovi samo zdvajali, ona je i najpokvarenije mase i kontinente primila u svoju zajednicu, digla ih na visoki čudoredni niveau i tako preporodila njihovo ponašanje.

Ne manju je reformnu snagu kat. Crkva pokazala i onda, kada je trebalo da popravi svoje članove.

U XI. vijeku započinje Grgur VII. veliku reformu, njegovi je nasljednici nastavljaju i djelo je donijelo krasnih plodova. U 12.—13. vijeka prijeti Crkvi velika opasnost iz južne Francuske, kada je ču-

doredna raspuštenost prijetila e će zahvatiti veći dio Evrope. I Crkvi priskaču u pomoć nova dva reda, oba toli zaslužna: franjevački i dominikanski.

U 14. vijeku je zapadni raskol bio povodom ponovnom padu općenitog ćudoreda. I tada ustade Crkva i očuva vjernike od novog poganstva. Početkom XVI. vijeka humanizam pripravi tlo protestantizmu. No i u Crkvi se diže nova revnost u popravku ćudoreda i zapta. Pijo IV., Pijo V., Grgur XIII., veliki broj svetaca, tridentski sabor šire katoličku reformu. U tome ih pomažu pisci i svjetovnjaci; kroz starije ustanove i redove regbi struji novi žar. I mladi isusovački red unosi obnovu u najšire krugove. Novi red se sa postojećima baca na daleke misijonske krajeve i predobiva kat. Crkvi daleko veći broj vjernika, nego li ih izgubila u Evropi.

Uopće Crkvi nikada nije falilo reforme. Dapače je i u X. i XI. i XIV. i XV. vijeku obilno djelovala. I kod živa stabla ne javlja se ona vazda samo u središtu kao i život, nego i na periferijama, čas na krošnji, čas na srčiki. Nepobitna je povjesna činjenica, da je reforma prema nuždi vazda nadašla i to iz nutarnjeg organizma Crkve, baš kako i u živom stablu dolazi prava obnova iz nutarnjosti.

I u naše dane pape svojim pismima potiču na socijalno, školsko, znanstveno i ino korisno djelovanje. Crkva unosi neprestanu reformu u mase protiv današnjeg materijalizma i egocentrizma. Katolički je pokret takova reforma i on je jak sada u svim zemljama: to je katolička renesansa. Tu ne posvećuju samo pjesnici, novinari, učenjaci ili kakova izabrana elita svoje pero Bogu i Crkvi; ne, nego sada se mase dižu i hoće javno, socijalno i državno, u školi i knjizi, obitelji i na biralištu, svugdje da žive po načelima kršćanskog ćudoreda. Već je povjesničar Macaulay (umro 1859.) bilježio polovicom prošlog vijeka, kako se nekoć iza francuske revolucije Crkva brzom reformom digla na nov život: »I ako je smrtno bila ranjena, nije podlegla. Prije nego li je pokopan Pijo VI. pojavi se reakcija i iza 40 godina još se dalje razvijala. Anarhija je proživjela svoje dane. Iz tog se kaosa diže novi red. Evropa se sasma promijenila, a Crkva je vazda ista stajala. Budući će koji povjesničar opisati uzvišenje katolicizma u 19. vijeku«. Novija je povijest katoličkog pokreta očevidno dala pravo tom protestantu, jer se novi reformirani život diže u svim katoličkim zemljama. Novi život provejava katoličke narode u umjetnosti, na socijalnom i političkom polju, u religioznosti, u svemu. Katolički radikalizam zahvaća sve šire mase, te mase prelaze samo od bezvjerja u katoličku Crkvu, jer jedino u njoj vide kao i intelektualci puninu života*).

*) Bivši je protestant Andre de Bavier prije svog obraćenja (g. 1912) shvaćao katoličku Crkvu kao zapreku u općenju s Bogom. »Bijah pošao sa stajališta krive antropologije, shvatajući Crkvu kao pregradu među dušom i Bogom, što ne da duši da upravlja opći s Bogom. Bijah zaboravio, da ćovječanstvo nije anarhijska prašina pojedinaca i da se pojedinac ne može

Ova je punina *vanjskog života* izljev *nutarnjeg*; dapače prava se snaga katoličke Crkve nalazi u gojenju *nutarnjeg života* njezinih vjernika. Tu je temelj svake njezine uspješne reforme. Moderna nekršćanska prosvjeta širi vanjsku reformu i ne može da zađe i preporodi ljudsku dušu. Dogme ili rezultati te prosvjete puštaju čovjeka u miru kao i misteriji poganskih vjera. Nije takova nauka i rad katoličke Crkve; ona zadire u dušu, »jer je živa riječ Božja i jaka i oštija od svakog mača dvoresca i prolazi do rastavljanja duše i duha, i izglavaka i mozga, i sudi mislima i pomislama srca« (Žid. 4, 12). Sv. Pavao zato piše prvim kršćanima u Efezu: »Prigibam koljena svoja pred Ocem Gospoda našega Isusa Krista, da vam da silu po bogatstvu slave svoje, da se utvrdite Duhom njegovim za unutrašnjeg čovjeka« (Ef. 3, 14, 16). Svaka prava reforma mora potjecati iz nutarnjosti; pa zato i ona Crkve katoličke na to smjera, posebno njezina dva sakramenta: *ispovijed* i *pričest*. To je oslon i glavno vrelo Crkvene reforme. Koje konfesije nemaju tih sakramenata, te su lišene glavnog izvora nutarnje i prave reforme. No koje konfesije imaju te sakramente i počnu ih općenito i često poput naše Crkve upotrebljavati, nekom moćnom dosljednošću njezini se bolji članovi spajaju s katoličkom Crkvom. To je osjetio i gore spomenuti Sheldon. pak je kazao, da je katolička Crkva velevlast po sv. ispovijedi.

3. Već se po rečenome moglo vidjeti, da nema cjeline ni jasnoće dogmi, a tako ni reforme bez *papinstva*. Ova se božanska ustanova nalazi jedino u našoj rimokatoličkoj Crkvi, pa zato se jedino u njoj i nalazi moć jedinstva dogmi i vlasti, moć vanjske i nutarnje reforme u najvećoj mjeri. Papinstvo je i u sebi puno snažnog života. Čujmo glas jednog protestanta.

potpune razviti van u skupu i sa skupom. Kršćani su udovi tijela Kristova pa su dionici Kristova života, samo ako su dionici Kristova tijela, a to im ne priječi, da neposredno opće s Kristom. Kao što na ud združen s tijelom upravlja djeluje duša, koja upravlja tijelom, tako i na kršćanina združena s Crkvom djeluje upravlja Krist, koji upravlja Crkvom. Iskustvo je dalo pravo katolištvu, jer je baš u rimskoj Crkvi bilo dušâ, koje su najupravnije posmatrale Boga; sveći se kao sv. Franjo Asiski, sv. Katarina Sienska, sv. Tereza, koji primiše divne objave, odlikovaše i presavjesnim poslušom crkvenoj hijerarhiji. Ta hijerarhija, što je držah žednom vlasti, bijaše na službu dušama. Papa se nazivaše slugom sluga Božjih. Vlast, čuvarica objave, zahtijevaše posluš samo zato, jer bijaše svijesna, da ima riječi vječnoga života. — Uostalom ne zahtijevaše od vjernika da ostanu pasivni; naprotiv ih pozivaše na suradnju. Vršenje katoličkoga morala, združeno s primanjem sakramenata, stvaralaše bića u isto doba energična i blaga, jake volje i plemenita srca, bića vična da ukrote svoje strasti i nagone, milosrdna prema svim slabocama i nevoljama drugoga« (Th. Mainage, Svjedoci katoličke obnove, str. 113). — Jules Payot, zastupnik laičke škole, piše u svom djelu »Odgov volje« (njem. prevod u Leipzigu g. 110). »Odatle potječe čudesna moć katoličke Crkve: ona znade, kamo vodi ljude; u ispovijedi je i vodeniu savjesti u dodiru s najdubljim istinama praktične psihologije, te podupire slabe, kada kolebaju; ona upravlja očevidno jedinstvenim pravcem mase, koje bi inače, sa gledišta čudoređa, spale na niveau životinje ili na njemu ostale« (str. 137).

Macaulay je pisao g. 1840. u »Edinburgh Review«: »Najodličnije dinastije postoje od jučer, ako ih usporedimo s nizom papâ, počamši od onog, koji je pomazao Napoleona pa neprekidno natrag do onog, koji je u osmom vijeku pomazao Pipina. Ali još se dalje i iza Pipina gubi apostolska dinastija u tami prve dobe. Mletačka je republika, koja je od starine, nastala iza papinstva, pa je dakle naprama njemu bila mlada. I ipak je već dugo nema, a papinstvo još uvijek postoji. Ovo je tu i to ne u stanju ruševine, nego je puno života i mladenačke snage . . . Jedna arapska priča pripovijeda, da su veliku piramidu sagradili kraljevi, koji su živjeli prije općeg potopa, a da je od svih ljudskih djela jedino ona preživjela potop. Upravo je takova sudbina i papinstva. Silna ga je poplava bila pokrila, ali njegove duboke temelje nije uskoлебala, te kada se vode spustiše, pokazala se jedino papinstvo izmed ruševina svijeta. Nizozemska, republika, njemačko carstvo, veliko vijeće mletačko, stara liga Helvecije, bourbonska kuća, parlamenti i aristokracija Francuske bijahu iščezli. Evropa je dobila mnoštvo novih djela, francusko carstvo, talijansko kraljevstvo i rajnski savez. Novi događaji promijeniše ne samo političke ustanove i granice zemalja, nego je uvedena skroz nova dioba posjeda, duh i sastav društva gotovo u svoj katoličkoj Evropi. Ali je Crkva ostala vazda nepromijenjena«. I Rus Solovjev bilježi: »Nikakovo mudrovanje ne može potamniti očevidnost ove činjenice: izvan Rima imade samo narodnih crkvi (n. pr. crkva ruska, c. anglikanska), ili samo sekta, koje su osnovali pojedinci (n. pr. luterani, kalviniste, irvingovci i t. d.). Jedina rimokatolička Crkva nije ni narodna crkva ni državna crkva ni sekta osnovana od čovjeka. To je jedina Crkva na svijetu, koja čuva i utvrđuje načelo općeg socijalnog jedinstva protiv sebičnosti pojedinaca i strančarstva narodnosti; to je jedina, koja čuva i utvrđuje slobodu duhovne vlasti protiv apsolutizma državnog; to je jednom riječju jedina, koje vrata paklena nijesu nadvladala« (Rusija i Opća Crkva, str. 162.). Niemački povjesničar J. v. Müller jamči: »Bez pape bi nam bilo tuđe sve znanje predašnjeg svijeta upravo tako, kao grčka prosvjeta Turcima. Što bismo bili postali bez pape? Ono, što su Turci postali« (Schweizergeschichte III, 1). Slično i Herder piše: »Papino je djelo, da Huni, Saraceni, Tatari, Turci, Mongoli nijesu možda za uvijek progutali Evropu« (Ideen zur Philosophie der Geschichte IV, 721).

Nije drukčije s papinstvom ni sada. I njegovi neprijatelji priznaju, da su za svjetskog rata sve konfesije malaksale, a jedino katolička Crkva izišla ojačana pod vodstvom papinstva.

Tako i mora biti. U stablu je životna sila u isto doba princip jedinstva, konservatizma i evolucije prema tome, kako se ta sila manifestira. Zato je i teško točno i svestrano definirati tu silu. Slično je i sa životnom silom, koja je u Crkvi, pa se pokazuje u jedinstvu nauke, nutarnjoj reformi i papinstvu. Crkva poznaje u prošlosti jače ili slabije očitovanje te životne sile kao i stablo u raznim dijelovima go-

dišnjim, ali se ta sila uvijek u njoj nalazi i djeluje očevidno*). Tako je vazda životna sila Crkve u papinstvu i po njemu u Crkvi bila očevidna, pa katkada jače nego li inače, kao princip hijerarhičnog i dogmatskog jedinstva, crkvene reforme i crkvena upliva na čovječju djelatnost.

No u novije doba imamo i jednu važnu činjenicu, koja se nalazi samo u katol. Crkvi. To su lurdski čudesa. G. 1854. je Pio IX. proglasio dogmu o Bezgrješnom začecu. I gle! 4 godine se kasnije ukazuje bl. Djevica i zapečaćuje svoje realno ukazanje kao i istinitost papine riječi sa bezbroj čudesa. Da su to prava čudesa jamče liječnici i ini stručnjaci, posebno filozofi i teolozi. Tu se čovjek mora odreći zdravog razuma, ako će zaniijekati te nadnaravne pojave, ili mora priznati, da jest Bog i da svjedoči za papinstvo i svu nauku o papi, posebno da je papa temelj Crkve i nepogrješivi učitelj. Sam Bog zapečaćuje puninu života u katol. Crkvi.

II.

Postoji li izvan katoličke Crkve ova životna snaga sa svojim konservativizmom i evolucijom?

Ne.

Ogledajmo tačku po tačku.

I. Glede *dogme* je zgodno opazio Chateaubriand: »Ništa nije tako lijepo, tako slatko, tako veliko u životu, kako su to otajstvene stvari. Najzanimivija su ona osjećanja, koja su u nama nešto nejasna: stid, čista ljubav, kreposno prijateljstvo puna su tajna« (Genie du christianisme I, 12). Uz to naš um mora priznati, da je ograničen. Kako Bog nadvisuje svako stvorenje, to je naravno da je i ljudima objavio neke svoje istine, koje nadilaze čovječje shvaćanje. Zato su i sve najstarije vjere, koje su barem nešto imale od praobjave, imale neke dogme. Po tome je očevidno, da su vjere, u kojima nema dogmi, ljudski izumi. Dogmi mora biti. Jedino u duši nerazumnog djeteta ili ludaka nema dogmi, ali nema ni naravnih načela ni misaonog jedinstva. Moderni, koji se hvastaju e su bez vjere, vjeruju li ipak u dogme druge vrsti? I te kako! Tu je bezbroj dogmi u matematičkim aksiomima, filozofskim sistemima, prirodoslovnim hipotezama, itd. Bore se protiv vjerskog dogmatizma, a upadaju u veći i neopravdaniji broj dogmi nego li katolici.

Nijedan intelektualac ne može biti bez dogmi, a protukršćanin najmanje. Istina, ateistička znanost sve niječe. To je njezina jakost, ali je u tome teža bolest. Ta tko mnogo niječe, obično ipak iznosi raz-

*) M. Kostrenčić priznaje: »Katolička Crkva nije u istoriji čovječanstva igrala neku blijedu, anemičnu, pasivnu ulogu, nego je i te kako aktivno zahvatila u njegove životne sile i njima ravnala«. Nova Evropa, 1923, br. 8, str. 247.

loge, pa bilo i prividne. No tko sve niječe, taj upada u neopravdanu dogmu o potrebi općeg nijekanja. To vodi k bankrotu svake spoznaje i znanosti ili labirintu mišljenja: bolesnom intelektualizmu. Tu imamo evoluciju bez konzervatizma. Takav razvoj brzo vodi u — smrt. Ako ipak uza sve neprestane promjene sistemâ i hipotezâ ipak ostaju u glavama te inteligencije i dekalog i načela naravnog prava., to nije zasluga »njihova« učenog rada, nego je ostatak zdravog razuma čitavog čovječanstva i ostatak kršćanskog upliva.

O. Dreyer je proučavao protagoniste modernog bezvjerstva i uzalud je kod njih tražio životno jedinstvo i izvor jakih djela (Undogmatisches Christentum, 17). Protivno je to našao Goethe kod ljudi vjere, ljudi dogme: »Sve su epohe, u kojima vlada vjera ma pod kojim oblikom, sjajne, dižu srce i plodne su u korist savremenikâ i njihovih nasljednika; naprotiv one epohe, u kojima bezvjerje ma pod kojim oblikom dođe s mukom do pobjede (pa i onda, kad se ono za čas pokaže u prividnom sjaju), iščezavaju pred budućim pokoljenjima, jer nitko ne će rado da se muči proučavanjem beskorisnih stvari« (Alttestamentliches Westöstl. Divan VI, str. 159). Pravo se veli: nitko ne daje, što sam nema. Mrtvac je bez života i ne može da druge oživi svojim životom. Eto kamo vodi nekršćanska kultura u svojoj evoluciji nihilizma.

Kako je *sprotestantizmom*?

Luter je zabacio tradiciju, hijerarhiju, neke sakramente i druge neke dogme. To je bila revolucija, koja je kroz ovo 300 g. neprestano dokidala jednu dogmu za drugom. Tu je zlokobna evolucija. Kako kod kapi katkada klone udo za udom i sve manje ostaje života, dok napokon ne nastupi potpuna letargija i smrt; tako i protestantizam ide u potpunu vjersku negaciju, smrt. Pitanje je vremena i prilika, kada će nadoći protestanski nihilizam; ali on nužno mora jednom doći. Luterizam je htio da ljude spoji direkte s Bogom bez hijerarhije, a morade uroditi već za prvih decenija potpunim subjektivizmom. Subjektivizam je sklizavo, pješćano tlo, koje ne podnosi na sebi teže zgrade*). I tako se događa protestantizmu kao stablu, kome se suši jedna grana za drugom, doskora usahne i deblo. Ostala je doduše još jedna grana luterizma: konservativna strana. No ova se iz dana u dan sve više smanjuje. Oslanja se također na subjektivizam a stoga je konservativna, jer se jedino boji vjerskog nihilizma. A ipak će do njega doći, ako reformom poput one u Oxfordu ne segne do zdravog konzervatizma i zdrave evolucije i tako do spoja s katolič-

*) Norveški pjesnik Ibsen iznosi u jednoj drami, kako se protestanski pastor povukao na visoku planinu, da ondje osnuje »crkvu prirode«, u kojoj će svi ljudi biti sebi svećenici i nitko nikome ne će zapovijedati. No jednog se dana spusti lavina i pokopa pastora i njegovo djelo. Ne svršava li tako i vjera, koja rješava čovjeka dogmi, tih istinskih normi, i sve prepušta uvj-davnosti pojedinca? U tome je i tragedija svake religioznosti modernih autonomista.

kom Crkvom. Dr. A. Ruville bio je protestant i dobro poznaje položaj protestantizma. On veli:

»Ako protestanske crkve imaju još i danas zbiljski religijski sadržaj, to imaju da zahvale čvrstom opstanku katoličke Crkve, na koju se i oslanjaju. Njihove su pozitivne nauke, u koliko još uopće nešto vrijede za puk, a ne samo za teologe, i danas posve katoličke. One se razvijale prema katolicizmu, da izbjegnu tako inače gotovo neizbježivom rastvaranju u ništa. Tko se od Crkve odvrne, toga naskoro prisvoje njezini neprijatelji, pogani, pa opirao se on kako mu drago«. (O. c., str. 67.)

To je kazao već u IV. vijeku sv. Ambros: »Očevinu raspe, koji se odaleči od Crkve« (Lib. 8. Comm. in c. 15. Lucae).

Kako je s *istočnim crkvama*, koje su od nas otcijepljene?

One imaju u sebi konzervativni elemenat bez nužne evolucije. Taj elemenat je u glavnome sv. pismo i usmena predaja izražena u prvih sedam ekum. sabora. One su slične čovjeku, koji ima pod jednim pazuhom sv. pismo i pod drugim sedam sabora, ali ih neprestano drži zatvorene i poput rizičara kraljice Kaudakije nema, tko da mu to »nepogriješivo« protumači i primijeni na zablude i potrebe naših vremena: nema papinstva, tog moćnog faktora i pokretača u životnoj evoluciji kršćanske vjere*). Doslije u istočne crkve (izuzev sada Rusiju) nije mogao da udari jaki val svjetskog neopoganstva, no kada to bude, brzo će se pokazati da mu one ne će odoljeti. Tu ne

*) I ruski filozof Vl. Solovjev priznaje, da bez rimskog pape ne može biti Crkva: »Buduć da zemaljsko ljudstvo nije nikad niti bilo niti je kad imalo da bude svijet čistih duhova, potreban mu je, da očituje i razvija jedinstvo svojega nutarnjeg života, jedan vanjski socijalni organizam, koji mora biti tim više centralizovan, čim opsežniji i raznoličniji postaje«. (Rusija i Opća Crkva. Preveo prof. I. Šturban, str. 145). »U Crkvi mora biti jedna opća vlada od Boga snabdjevena vlašću, da uzmogne upravljati javni život čitava ljudstva prema božanskoj ljubvi i da uzmogne određivati javno mišljenje prema božanskoj istini. Ta vlada treba da bude određena i jasna, da je svatko može upoznati, a mora biti i *trajna*, da se *uvijek na nju možemo pozvati*; treba da bude božanska, da uzmogne *konačno* zavladati vjerskom savješću svakog čovjeka, koji je dobro podučen i dobre je volje« (ib. str. 141.). »Kad bi opća Crkva imala isključivo skupnu vladu, kad bi njezinu vrhovnu vlast zastupao samo crkveni *sabor*, jedinstvo bi njezina ljudskog djelovanja moglo imati dvije osnovke: ili jednodušnu i savršenu suglasnost svih svojih članova ili većinu glasova, kako biva u laičkim skupštinama. Ova se zadnja tvrdnja ne može složiti sa veličanstvom Božjim, koje bi bilo prisiljeno, da svoju volju i istinu svaki puta prilagođuje slučajnim skupovima mnijenja i igri ljudskih strasti. A idealno je načelo jednodušnosti, dragovoljne i stalne, na žalost iznad prilika zbiljskog ljudstva« (ib. str. 142.). »Zemaljska Crkva, održena da usred slabosti ljudstva radi i utvrđuje se protiv svih moći zla, morala biti opskrbljena bezuvjetno čvrstim i neslomivim uporištem, jačim nego li su vrata paklena. Od svih crkvenih vlasti ima samo jedna jedina, koja vječno i nepromjenljivo zadržaje svoj opći i središnji značaj i koja je u isto vrijeme drevnom i općenitom predajom vezana s onim, kojemu je Krist rekao: *Ti si Petar i na toj stijeni sazidat ću Crkvu svoju i vrata paklena ne će je nadvladati*. Riječ Kristova nije mogla ostati bez učinka u kršćanskoj povijesti. Neka nam dakle netko nađe odgovarajući učinak drugi nego je Petrova stolica u Rimu, i neka otkrije za ovu stolicu drugi dostatni uzrok nego je obećanje učinjeno Petru!« (str. 144.).

će pomoći ni aglomerat saborskih crkvi. Stablo, koje nema graná, ni nužnog lišća, redovito nema ni cvijeta ni ploda ni rasta: evolucija je bez potrebnog konservatizma brzo umiranje, a konservatizam je bez nužne evolucije zakržljalogost i lagano umiranje.

2.) To se još bolje vidi u pitanju *nutarnje reforme* organizma.

Dok u kat. Crkvi nije nikada manjkalo svetaca, koji su bili poput proroka u Starom zavjetu reformatori i širih masa; dok je u toj Crkvi gotovo svaki papa neki reformator i dok se u njoj održalo do ekumeničkih i bezbroj pokrajinskih sabora, svega toga nema u protestantizmu i istočnoj otcijepjenoj crkvi. Uz to se protestanti odrekoše sv. ispovijedi i Isusove realne prisutnosti u Euharistiji, pa se time odrekoše nutarnje nadnaravne reforme ili bolje reći presušise im dva najbolja vrela zdrave i nužne životne reforme. Istočnjaci svedoše uporabu sv. ispovijedi i pričesti na minimum, propisaše vjernicima dijetu, kojom se jedva uzdržava život, a o preporodu života i organizma nema ni govora.

Protestantizam je pri svom nastupu zamijenio reformu s revolucijom, prave reforme nije izveo. On je mjesto reforme uveo rastavu duhova, silu i barbarstvo; kršćanstvo je podvrgao državi; uopće je vjeru podjarmio prirodi, a to i jest konačno u biti poganstva (Cfr. Dr. A. Ehrhard, *Katholizismus und das zwanzigste Jahrhundert*, str. 119.). Dr. Ehrhard opravdano je opazio o prvim protestantima 16. vijeka kao reformatorima: »Zajednička je oznaka tih ljudi strastvenost i skrajni subjektivizam. Strast im potami pogled i zamijeniše načela i osobe, nauku i život, ideale i realnost. Odatle njihova borba protiv Crkve. Njoj pripisaše da je kriva za zloporabe, a od kojih je ona sama najviše trpjela« (ib. 95). Nesretan je bio i njihov skrajni subjektivizam. Ovaj ih je tako daleko zaveo, da su svoje mnijenje cijenili vrhu svega i svoje su reformne osnove smatrali jedino pravim, mjesto da te osnove strogo istraže i o boljem se pouče. I Luter je imao uspjeha u rušenju, ne u reformi ćudoređa (ib. 95). I sam Harnack priznaje, da je protestantizam po svojoj biti dapače uveo popustljivost ćudoređa (*Das Wesen des Christentums*, str. 180). Taj subjektivizam je bit protestantizma, pa traje i danas, te ruši podlogu reforme: konservatizam ili trajanje životne snage. — Engleski povjesničar H. Belloc svjedoči o protestanskim masama u Engleskoj:

»Puk je prestao imati vjeru. On je potpuno zaboravio i ono, što je bit kršćanske nauke (utjelovljenje, besmrtnost duše i mogućnost nespasenja). Naš proleterijat nema ni najmanje vjerske ideje. Specifično je protestanska nauka iščezla i to brzo. Engleska biblija, ta vrst korana, koja je tako dugo držala mase u svom posluhu, nema više nikakvog upliva. U niskim djelovima srednjeg staleža, čeljad stalne dobe zadržala je neku vrst vjernosti, ali aktivna mladost, koja je s nama glavni dio naroda, nikada ne otvara biblije. Ova je promjena, koja se opaža, izmijenila i ćudoređe puka«. (*Revue de Jennes*, 10, 2, 1923*).

*) Ne će li ipak prelazi u katol. Crkvu djelovati na ovo stanje? Na to Belloc odgovara: »To je moguće, jer javno mnijenje nema više solidnosti,

Istočne crkve očekuju svoju reformu. Tko će im je dati? Općeniti sabori? No ti su nemogući bez rimokatoličke Crkve. A ako bi do njih i došlo bez pape, time se ne vraćaju na sabore prvih devet vjekova, prvog kršćanstva, pa time prekidaju konservativni dio životne reforme. Takav će se sabor zadovoljiti deklamacijom o platonskoj ljubavi. Ako bi ipak i dalje pošao, te htio da uvede nutarnju reformu, ili će se raspasti prije izgrađenog nacrtu ili će se morati zadovoljiti, da ga prepusti dobroj volji pojedinih crkvi ili će morati uputiti duhove prema katoličkoj Crkvi. Zadrnje će se obistiniti kod svakoga, crkve i pojedinca, netom počme ozbiljno i radikalno raditi na nutarnjoj vjersko-ćudorednoj svojoj reformi.

3.) Gdje nema papinstva, tu nema zdrave evolucije ni životnog konservatizma kao principa jedinstva. A Papinstvo je jedino u rimokatoličkoj Crkvi. Čujmo što o tome sude ugledni umovi.

Solovjev piše:

»Po njihovim plodovima ćete ih upoznati. U području vjerskog društva, plod katolicizma, za one, koji su ostali katolici, jest jedinstvo i sloboda Crkve; plod istočnog i zapadnog protestantizma za one, koji su uza nj pristali, jest rascjepkanost i ropstvo. Papinstvo je jedina crkvena vlast međunarodna i neovisna, jedina stvarna i trajna osnovka za opće djelovanje Crkve. Ovo je nepobitna činjenica i da je dokažemo, dostatno je pokazati, da je papa jedini nosilac vlasti i privilegijâ, koje je sveti Petar primio od Krista« (O. c. str. 162).

I drugim je plodovima urodio protestantizam. On je zabacio papinstvo, pa je uništio i hijerarhiju crkvenu ili ti konservativnu vezu s apostolima i Kristom. Time je u njemu iščeznuo pravi auktoritet u upravi i vjeri. Vjerska je objava prepuštena neograničenom subjektivizmu, a slično i uporaba konfesionalnih propisa i spoja s Bogom. Istina je ostala bez pape i time bez krova i kuće. I milost s neba? Nastala je suša Ilijine dobe za kralja Ahaba. Vjerski nihilizam pomalja glavu poput zlokobne Meduze. Od suše je do smrti mali razmak.

Ni istoku nije bolje bez papinstva, tog principa životnog jedinstva. Netom dođu na kormilo države moderne ateističke demokracije, mase će još bržim tempom srtati prema radikalnom ateizmu, konservativni će se vjernici rasuti u više crkvi i lajičko-konfesionalne crkvice, svećenstvo će većinom uzmicati i šutjeti. Bit će reliquiae reliquiarum poput potučene vojske bugarskog Borisa. Istočna crkva nema ni sada u sebi od države neovisnog principa jedinstva, pa zato živi od mrvicâ i milosti političke stranke, koja je na vladi. »Ona živi u državi kao neka vrsta penzionirca, koga drže daleko od svih poslova« reče o pravoslavnoj crkvi u SHS episkop Irenej (Nova Evropa, 1923, br. 1). To vrijedi i o drugim crkvama na Balkanu i Istoku, jer su osnovane na istim načelima.

nikakova pozitivna nauka više ne postoji, a katolicizam, moć direkcije i definicije, odgovara dubokim i aktualnim potrebama naroda« (ib.).

III.

Tko je onaj, koji daje katoličkoj Crkvi divnu životnu snagu s ona dva elementa svakog živog organizma?

To je *Bog* i to *Duh Sveti*.

1.) Mora da je *Bog*. Ta u životu je Crkve učinak iznad prirodnih uzroka. Nijedna država, nijedna monarhija, nikakova ustanova ljudska nema takove trajnosti kao katolička Crkva, još manje onakov život u sebi kao Crkva. I kakove se borbe dižu u nutarnjosti i izvana! Sve se ljudsko mijenja, a jedina Crkva posred ljudi cvjeta vječnom mladošću. Tu je prst Božji. Uistinu je to Bog i potvrdio i potvrđuje uz to i čudesima, da je katolička Crkva njegovo djelo.

2.) Životna snaga u kat. Crkvi potječe od *Duha Svetoga*. —

Isus je apostolima obećao: »I ja ću moliti Oca i dat će vam drugog Utješitelja, da bude s vama na vijek . . . A Utješitelj Duh sveti, kojega će Otac poslati u ime moje, on će vas naučiti svemu i napomenut će vam sve što vam rekoh« (Iv. 14, 16, 26)); »A kad dođe utješitelj koga ću vam poslati od Oca, Duh istine, on će svjedočiti za mene. A i vi ćete svjedočiti« (Iv. 15, 26—27); »Primit ćete silu, kad sīde Duh sveti na vas i bit ćete mi svjedoci u Jerusolimu i po svoj Judeji i Samariji i tja do kraja zemlje« (Dj. ap. 1, 8). Na Duhove sišla treća božanska osoba i apostoli se »svi napuniše Duha Svetoga« (ib. 2, 4) i odslije »govorahu riječ Božju sa slobodom« (ib. 4, 31). Pomoću Duha istine svladavaju apostoli nutarnju vjersku krizu židovskog partikularizma (Dj. ap. 10; 11; 15). Sv. Pavao govoreći o uspjehu svog apostolskog svjedočanstva pripisuje to *Duhu Svetom* (Rim. 15, 19; 1 Kor. 2; 1 Tes. 1, 5). Duh Sveti Crkvi ne samo predočuje i čuva istinu (Dobri poklad sačuvaj Duhom Svetim, koji živi u nama. 2 Tim. 1, 14); nego joj daje i intelektualne darove i tako diže da sudi prema Božjem stanovištu i najvišim načelima nadnaravi »A mi ne primismo duha ovoga svijeta, nego Duha, koji je iz Boga; da znamo što nam je darovano od Boga; koje i govorimo ne riječima, što je naučila čovječja premudrost, nego što uči Dun Sveti« 1. Kor. 2, 12—13). Duh Sveti navodi učeću Crkvu, da svjedoči o istini; a tako i slušajući, da uzvjeruje u svjedočanstvo (»A dok još Petar govoraše ove riječi, sīde Duh sv. koji slušahu riječi!« Dj. ap. 10, 44). Tko se od Crkve otcijepi, otcjepljuje se od Duha svetoga (Juda 19).

I sv. Oci ističu, da je Duh sv. duša Crkve i on je oživljuje. Origenes veli: »I Crkva je naša maika, koja se združila s Bogom Ocem u Sv. Duhu« (Ad prov. 17, 21). Sv. Ćiril Jeruzolimski ističe, da je Duh Sveti životni princip Crkve, koji se akomodira raznim njezinim oblicima i potrebama (Cat. 17, 35—38). Duh Sveti napunja Crkvu i djeluje u njoj; tip je te djelatnosti u ognjenom stupu pri izlazu Židova iz Egipta (s. Grgruz Nazianski, Orač. 39. in s. lum. c. 17). Sv. Ćiril Aleksandrijski kaže, da Duh sv. obitava u Crkvi osobno i ljubavlju spaja sve članove (Explan. in 1 Cor. 12, 12). Sv. Ambroz tvrdi, da je nutarnja duša Crkve Duh Sveti, te tumači njegovo razno djelovanje u njoj (Tract. in symb. Ap. c. 6. et 7.). Sv. Augustin uči, da Duh Sv. oživljuje i ispunja Crkvu kao duša naše tijelo: »Vidite, što čini duša u tijelu. Sva uda oživljuje, po očima gleda, ušima čuje, nozdrvama miriši, jezikom govori, rukama djeluje, nogama hoda; istodobno je u svim udima, da žive: život daje svima, službe pojedinima; . . . službe su različite, život zajednički. Takova je Crkva Božja: u jednim svetim vjernicima pravi čudesa, u drugima govori istinu, u jednim čuva djevičanstvo, u drugima čuva sramežljivost, u jednim ovo, u drugima ono: pojedinci rade svoje stvari, ali istodobno žive. A što je pak duša tijelu čovječiem, to je Duh Sveti tijelu Kristovu, a to je Crkva. Duh Sveti čini u svoj Crkvi, što čini duša u svim udima jednog tijela« (Serm. 244, 1. in Pent. c. 4). — Sv. Oci uče isto,

što su vjerovali i apostoli. Ovima je Duh Sveti branio prvu Crkvu i njezine pastire (Dj. ap. 10, 19; 11, 12; 20, 22. 23; 21, 7. 11); razvija život na svim stierama, sudjeluje u namještanju kod crkvene službe (Dj. ap. 13, 2. 3; 20, 28), kod misija (ib. 8, 29; 16, 6. 7), discipline (ib. 5, 1), izdavanja odredbi (ib. 15), evandeoskih savjeta (1 Kor. 7, 40), karitativnih (Dj. ap. 2, 41—45; 4, 31—35) i mirovnih čina (9, 31).

Crkva je mistično tijelo Kristovo (Rim. 12, 5). Krist je glava te Crkve (Ef. 5). Kako je Duh sv. onda duša tog mističnog tijela? Sv. Toma Akv. na to odgovara: Krist kao glava šalje dar Duha Svetoga i to instrumentaliter et ministerialiter kao sin čovječji, auktoritativno kao Sin Božji (S. theol. p. 3, q. 8, a. 1, 1). Njegova djelatnost, kao glava s nama jednake biti, ima više vanjski karakter, dočim je djelovanje Duha Svetoga slično djelovanju sakrivenog srca (ib. 3.)*.

Kako li ne moramo cijeniti i ljubiti svoju katoličku Crkvu, u kojoj eto Bog živi! On govori jasnim znakovima, da je ona njegovo djelo. Sretnih nas, koji se nalazimo u ladi svog Oca, da mirno i sigurno možemo ploviti preko valova uzburkanog svjetskog mora prema — nebu!

Rasipnom je sinu dosadila bila očinska kuća i htio je da okuša, kako je izvan kuće očinske. Okušao je, pak se i raskajan povratio, da je nikada ne ostavi. Teško onome, po kome se drugi uče, kako je lijepo kod oca i majke! Držimo se tvrdo katoličke Crkve osobito u naše doba, kada loža sve sile napreže da otkine od nje što više djece. Držimo pred očima onu sv. Ciprijana: »Nitko ne može imati Boga za oca, tko nema Crkvu za majku«. A majka je jedna, t. j. sveta naša rimokatolička Crkva.

Čujmo glas jednog uglednog Amerikanca, koji je prije bio kalvinac i zatim ateista pa je napokon upoznao i prigrlio katoličku vjeru. On je g. 1921. u Londonu objelodanio »Rebuildung« (obnova), gdje crta svoje obraćenje. Ta je knjiga nedavno izašla u niem. prevodu u Innsbrucku (Rauch) i odatle evo njegove izjave:

»Upitaš li me, što sam našao u katoličkoj Crkvi, onda jedva mogu da to izrazim. Navest ću poznatu poredbu katoličke Crkve i naslikanog prozora u velikoj katedrali. Ako taj prozor gledaš po danu izvana, on ti se čini tamno staklo; ako ga iznutra motriš, vidiš krasnu sliku, na kojoj blistaju sveci u najljepšim bojama i oblicima. Tako je i s rimskom Crkvom. Treba u nju ući, da shvatiš njezinu svetost i čar. Kada mislim na dugi i neprekinuti opstanak ove Crkve, koja siže do u doba apostolâ; kada se sjetim njezinih velikih tradicija, njezinih svetih sakramenata, starog i časnog jezika, njezine nepromijenjene vjere, njezine divotne liturgije, njezinih obreda, njezinih umjetnina, njezine neusporedive organizacije, njezine apostolske

*) Caput habet manifestam eminentiam respectu coeterorum exteriorum membrorum, sed cor habet quandam influentiam occultam. Et ideo cordi comparatur Spiritus sanctus, qui invisibiliter ecclesiam vivificat et unit; capiti autem comparatur ipse Christus sec. visibilem naturam, sec. quam homo hominibus praefertur. — Krist pak vrši uzročnost općeg spasa kao glava svog mističnog tijela u svom nebeskom velikom svećeništvu i kraljevstvu.

vlasti, dugog niza svetaca i mučenikâ, koji poput Jakovljevih ljestava spaja zemlju s nebom; kada razmišljam o zagovoru ovih svetaca i mučenikâ te o molitvama Majke našeg Gospodina; kada se napokon zamislim u trajnu prisutnost našeg Spasitelja na crkvenim oltarima, onda osjećam, da mi je ova jedna, sveta, apostolska Crkva dala za sumnju sigurnost, za nesređenost red, za tamu svjetlost i za sjenu bit. Tu je kruh života i vino duše mjesto prilikâ, koje ne zasićuju, očinska dobrodošlica s prstenom i odijelom mjesto tužnog progona u pustinji sumnje. Sretan je onaj, koji je od djetinstva odgojen u toj Crkvi i upotrebljavao nesmetano njezina sredstva milosti i sakramente poput zraka i sunčeva svijetla. Često sam se pitao, mogu li tako sretni katolici osjetiti sreću beskućnog putnika, koji nenadno doživi svu divotu očinske kuće; mogu li oćutjeti utjehu brodarâ, kome lađa iza oluje uđe napokon u sigurnu luku; mogu li dokućiti zahvalnost samotnog putnika, koji je dugo lutao u studeni i tami, ali ipak jednom dopro nezasluženo u topli i lijepi i veliki duhovni Božji zavičaj?«

Eoliti.

Kome nijesu poznata ta kamena ratila? Ona su služila čovjeku kao nož za rezanje, kao svrdao za bušenje, kao sjekira, čekić, pila, topuz i t. d. osobito u doba, kada nije bio u uporabi mied i gvožđe. Ch. Lyell pripovijeda, kako je ovakovo kamenje kupio po dolini Somme g. 1859., te donosi slike u svom djelu o starini ljudskog roda*). Ti se opisi i slike slažu sa slikanim eolitima krapinskog čovjeka. u zagrebačkom muzeju. Dan danas nema muzeja, koji nema mnoštvo ovakovih kamenih ratila.

Jesu li doista čovjeku ovi eoliti služili kao ratila? Nema sumnje o tome. Ta i danas ih upotrebljavaju divljaci u Australiji. Zato im je osobito podesan kremen. Naravno da je i drvo bilo upotrebljeno kroz luknje takovih ratila (sjekira) ili privezano (nož). Eolite stoga dijele u čunjaste, ovalne (ili oblik polumjeseca) i osječcima (za noževe ili koplja). Lyell**) je darovao prijatelj jedan eolit, što ga je g. 1854. urođeni Australac upotrebljavao, a bio je pomoću kože pričvršćen na koplju i imao oštricu samo na vrhu. Ramsay je kroz 20 g. ispitivao razne eolite i veli, da su kamene sjekire Amiensa i Abbevilla čovječje djelo kao i sheffieldski noževi***).

*) Das Alter des Menschengeschlechtes auf der Erde und der Ursprung der Arten durch Abänderung, nebst einer Beschreibung der Eis-Zeit in Europa und Amerika. Preveo Dr. L. Buchner, a i opaske je nadodao. Leipzig. 1874. —

**) O. c. str. 111. —

**) Athaeneum. Jul. 1859. —